Spirit of Bosnia / Duh Bosne
An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Izabrane pjesme Milorada Pejića u prijevodu na češki

Adin Ljuca

Iako je malo jezika na koji je bosanskohercegovačka književnost toliko prevođena kao na češki, izbori iz poezije pojedinačnih pjesnika su tako rijetki da svaki od njih predstavlja kulturni događaj. Od 1911. – kad je objavljen prvi izbor jednog našeg pjesnika – do danas proteklo je 109 godina i objavljeno devet izbora. [1]

I obimom i izgledom reprezentativno izdanje pod naslovom *Istinite priče: Izabrane pjesme* u prijevodu Jaroslava Šulca u septembru 2020. objavila je izdavačka kuća Protimluv iz Ostrave. Knjiga je uz autorovo učešće predstavljena češkoj publici: 30. septembra u Frýdek-Místeku, 1. oktobra u Ostravi, 3. oktobra u Táboru i 6. oktobra u Pragu. Ovaj češki izbor popraćen je pogovorom *Istinita priča o M.P.* koji ovdje prenosimo u cjelini.

Istinita priča o M. P.

Bio jednom jedan pjesnik koji je jednom davno, u jednoj zemlji koje više nema napisao zbirku pjesama koja se zove *Vaza za biljku krin* (Sarajevo, 1985). Ovaj bajni uvod bi nam trebao olakšati objektivno sagledavanje cijelog pjesničkog opusa Milorada Pejića. Znate li onu staru priču o mornarima koji su se nakon dugogodišnjeg putovanja vratili istim brodom kojim su otplovili? Bio je to isti brod samo što na njemu više nijedan dio nije bio isti – svi su vremenom bili oštećeni i zamijenjeni novim. Sve je isto kao kad je Milorad Pejić pisao svoje prve pjesme početkom osamdesetih, iako se sve promijenilo. Vrijeme je postepeno ukidalo države, režime, ustave, himne i adrese – ali, da parafraziram pjesnika, stihovi ne gube na težini.

Kad sam kao student književnosti i bibliotekarstva u Sarajevu 1986. prvi put pročitao ovu njegovu zbirku pjesama ostao sam totalno fasciniran i ta fasciniranost me drži do danas. U Sarajevu sam ubrzo lično upoznao i najpoznatije pjesnike ili sam makar imao mogućnost da ih srećem u gradu ili vidim na književnim manifestacijama – jedino Milorada Pejića nije bilo nigdje. Tako je ostalo do danas – nigdje ga nema ali svi istinski ljubitelji poezije „na maternjem jeziku moje otadžbine“ znaju za njega. Nikad nije bio član udruženja književnika, gost Kluba pisaca, dio književne scene. A ako to isto reknem drugim riječima to znači da je uvijek bio originalan i svoj. I zato je neuporediv. I nemjerljiv.

U ljeto 1987. godine postao sam vlasnik jednog primjerka te zbirke koja me otad prati

po svijetu. U intimnoj priči *Izlet*, nabrajajući zavičajne zvuke, pišem i o njoj:

> „Svi ti zavičajni zvuci, kao niz oluk, slili su se u jedan stih: ’sitnim golubijim prstima korača ludilo po limenom krovu‘. Stih je iz zbirke u koju je na nekoliko mjesta udaren pečat biblioteke iz mog grada. Kad sam se kao student književnosti nakon prve godine na feriju odmarao od antike i klasika otišao sam u našu biblioteku da posudim knjigu pjesama od nekog našeg suvremenog pjesnika. Bibliotekarka mi je rekla:
> ’Na onoj hrpi imaš suvremene poezije koliko hoćeš. To je na otpis, mi nemamo gdje s tim knjigama. Nosi sve ako hoćeš.‘
> Kad sam na kamari ugledao žute korice knjige *Vaza za biljku krin* koju sam uzalud tražio po sarajevskim knjižarama – ushićeno sam ju podigao i upitao:
> ’Mogu li je uzeti?‘
> ’Nosi!‘
> I otad je nosim i iščitavam, sve ove godine. I kad god listajući je naiđem na pečat biblioteke u želucu osjetim nelagodu kao da sam je ukrao. Više puta sam pomislio da bi im je trebao vratiti ali znam da bi me samo ismijali.
>
> Zvuk listanja knjige, na njega sam zaboravio.“ [2]

Možda vam se može učiniti da je nebitno kako sam došao do nje, ali to nam govori da su te pjesme nastajale u svijetu na kojem za njih nije bilo mjesta: to je bila faza predratnog ispiranja mozgova i epidemije nacionalnih pjesnika (sa naglaskom na nacionalni). Svjestan situacije u kojoj se nalazi, još sedam godina prije nedobrovoljnog odlaska iz domovine, Pejić dobrovoljno odlazi u svojevrsnu vrstu egzila – u svoj poetski svijet. Sedam godina kasnije iskrao se iz zavičaja „noseći sa sobom jedino / maternji jezik, poput mornara na pusto ostrvlje / izbačenog što vlada samo nepotrebnom vještinom“ (*Put*).

Pejić je od onih koji misle da su za bilješku o autoru dovoljni datum rođenja i datum smrti. U nedostatku ovog drugog evo nekoliko šturih biografskih podataka: nakon završetka Ekonomskog fakulteta u Sarajevu, vratio se u svoju rodnu Tuzlu, zaposlio u Titovim rudnicima uglja, nabasao ponovo na Nadu Ostojić (sa kojom se upoznao na Omladinskoj radnoj akciji Šamac-Sarajevo 1978), rodila im se prva kćerka i započeo je rat. Krenuli su iz svoje Tuzle, i Bosne koja je tonula u mrak, kao što u zemlju tone rudnicima potkopana Tuzla, da bi se zaustavili tek na krajnjem sjeveru Švedske (Kiruna), kod „šarafa na globusu“. Par godina kasnije, u gradu Luleå, do čije luke zimi mogu doplovit samo ledolomci, rodila im se i druga kćerka. U Luleå i Soleftteå na sjeveru, ostaju do 2017. godine, a kad su im djeca završila školovanje i ostala raditi na jugu, Pejić se sa suprugom, od „omče polarnog kruga“, povukao u Lund, na jug Švedske, ne da bi se približili civilizaciji već da budu bliže djeci.

Mladost provedena u socijalističkoj Jugoslaviji, njen krvavi višegodišnji raspad, druga polovina života provedena u egzilu, sve to u okviru globalnih promjena kroz koje prolazi naša potrošačka civilizacija – to bi bio ram za svijet u kojem je nastajala njegova poezija.

Bitan detalj u ovom biografskom osvrtu predstavlja njegova profesija. Pejić koji cijeli svoj radni vijek radi kao ekonomista, zahvaljujući svojoj profesiji bio je pošteđen prokletstva izdržavanja pisanjem – te dvije stvari je uvijek imao jasno odvojene.

Dok se u novim državama nastalim raspadom Jugoslavije veličala pravovjerna i nacionalna književnost, Pejić je u sjeverskoj samoći „na minus dvadeset sedam“ stvarao poetski svijet u kojem patriotizam nije vrlina nego bolest.

***

*Vaza za bilj*ku krin istkana je od najkvalitetnijeg materijala – od najfinijeg jezika, a pri tome je riječ o programskom čeprkanju po otvorenim ranama. Jedan od ključnih stihova koji bi mogao poslužiti kao kalauz za ulazak u tajne odaje Pejićeve poezije glasi: „Gledamo, gledamo, gledamo… / Bez snage da sklonimo oči i ne poludimo.“ (*Zamak*.) Taj stav da se stvari, bez obzira na sve, trebaju sagledati onakvim kakve jesu odlikuje njegovu poeziju od prve pjesme do danas.

Mikroskopski pogled lirskog subjekta u ovoj zbirci toliko je usidren u detaljima da su pjesme naizgled apstraktne. Međutim, dovoljno je napraviti korak-dva unatrag i detalji se, kao kod poentilističke slike, počinju sklapati u cjelinu. Nikad nisu puki katalog sugestivnih slika, autor im uvijek daje dublji smisao i značenje.

Ako izuzmemo jedan toponim (*Gradačac*) i dvije posvete (Muji Grbiću i Nadi) u prvoj zbirci nećemo više naići ni na šta tako konkretno – njegova tadašnja stvarnost ili stanja duše dokumentirana su igrom riječi i slika, situiranim u nekonkretizovana mjesta koja mogu biti bilo gdje (*Zamak*, *Manastir*, *Ljetnikovac*, *Ostrvo*, *Močvara*). Međutim, hermetična i apstraktna lirika, neuobičajene (iščašene) percepcije i sintakse, postaje vrlo opipljiva onome ko uspije dešifrirati njen suptilni kod.

Nastala u jednoj nadljudskoj borbi sa samim sobom, ova zbirka ima svoj jedinstven, prepoznatljiv izraz. Ne znam za zbirku s kojom bih je mogao uporediti, niti za pjesnika čiji uticaj bi u njoj bio vidljiv. Ali zato mi se čini da ima jedan stih od Andrića koji precizno opisuje stanje lirskog subjekta iz perioda u kojem je stvarao *Vazu za biljku krin*: „I što pogledam sve je pjesma i čega god se taknem sve je bol.“ [3]

Ova zbirka je neobična himna pjesnikovoj „neprolaznoj mladosti“: „Krv mi se smrkava. Još dašak snage u krilima“ (*Vodencvijet*), kao što je nesvakidašnji i ciklus ljubavnih pisama koji počinje stihom: „Osim što sam bolestan, ništa ne radim“ (*Pismo*).

Iz svog unutrašnjeg lirskog kosmosa utkanog u prvu zbirku, iskoračit će u spoljni („stvarni“) svijet tek izbijanjem rata. Uobičajeno je da se na atak odgovara zatvaranjem: jež se zavlači pod svoje bodlje, kornjača u svoj oklop, čovjek zauzima odbrambeni gard – Pejić se otvorio. Nakon izbijanja rata njegov poetski izraz postao je precizan i konkretan. Mustra zapravo ostaje ista, ali kao da je izvratio jaknu sa dva lica i počeo je nositi u drugoj boji, ne da bi se kamuflirao već upravo da bi pokazao svoje pravo lice. Izgnan iz neimenovanih dušinih predjela i svoje „neprolazne mladosti“ počinje koristiti toponime, imena ljudi, dajući stihovima dokumentarni karakter, formu svjedočanstva, istinite priče. Dokumentarnost, naime, omogućava da se nedvosmisleno zauzme stav. Upravo onako kako je pisao Jíři Kolář: „Kakav stav zauzmeš u životu

takve ćeš pjesme pisati“.

Dok je prva zbirka bila jedan pošteni obračun sa samim sobom, bez spoljnjeg neprijatelja, nakon nje se morao suočiti sa dotad nezamislivim. Ali kao što ni u borbi sa samim sobom nije odvraćao pogled, neće ga odvraćati ni sad, i svijet oko sebe će promatrati „očima koje / gledaju užas pravo, kao kad se u iglu konac uvlači“ (*Put*).

Očito je da je Pejić pjesnik koji piše s predumišljajem, koji secira živu stvarnost sa znanstvenom pedantnošću, ali ono što je ključno je da ta promišljenost ni najmanje ne umanjuje njegovu spontanost. Naime, kao što važi da pjesnik nije barbarogenije koji u ekstazi ili bunilu piše velike stihove, isto tako važi da bez iskre i spontanosti nema velike poezije. Samo znanje nije dovoljno: da je u poeziji presudno poznavanje problematike ili samog jezika najveći pjesnici bi bili znanstvenici i lingvisti.

Pjesma je građevina koja, kao i kuća, mora imati i dobre temlje i jake zidove i krov koji ne prokišnjava. I prozore, da ima dovoljno svjetlosti. I vrata, da se u nju može ući. Ratnim razaranjima suprotstavio se projektovanjem i podizanjem suptilnih poetskih građevina – „pjesama za prijatelje“, kako je nazivao pjesme koje je slao na nekoliko adresa (Tuzla, Chicago, London, Köln, Auckland, Prag), gdje su ih željno čekali njegovi „raseljeni prijatelji“ (*Prijatelji u svemiru*). Cirkuliranje tih stihova virtualnim bespućima dugo je bio jedini način njihovog postojanja.

Od prve pjesme iz druge zbirke *Oči ključaonica* autor istrajava na faktičkoj preciznosti i konkretnosti: *Ribarsko selo* nije neko anonimno ribarsko selo već je konkretno situirano na Hvaru; *Kalemegdan* je poznati toponim, *Pasuljanske livade* su naziv konkretnog vojnog poligona u Srbiji. Čak ni naziv pjesme *Put više* nije naziv (kao što su nazivi *Izlet*, *Ostrvo* ili *Povratak* iz prve zbirke) jer je potpisan „Noćnim kupeom prema Bodenu, septembar ’92“. Dakle, to ne može biti bilo koja staza, cesta ili saobraćajnica, to je onaj jedan jedini put kojim se zauvijek odlazi od svoje kuće. I tako do kraja zbirke, a i do danas – dobar dio naslova njegovih pjesama čine imena stvarnih ljudi i toponimi.

U tom mnoštvu toponima iz njegovog opusa središnje mjesto zauzima jedan mitski: *Hyperborea*, kako pjesnik od milošte naziva Švedsku, svoju „rezervnu domovinu“. Hyperborea je i naslov njegove treću zbirke pjesama. [4] Ni taj mitski karakter koji joj pridaje neće ga spriječiti da otvoreno prizna: „Rado se vraćam kući u Hyperboreu / ali ne bih ginuo ni pod njenom zastavom“ (*Hyperborea II*). I to nije nikakava izdaja ideala o slobodi, već odbijanje da se s njim manipulira u ime bilo kakvih ideala. Iako je od nje napravio gotovo sinonim za svoj poetski svijet, ni to ga neće spriječiti da u jednoj od kasnijih pjesma proglasi: „Ne postoji Hyperborea!“ i „Kuda ćemo sad, sestro, kad nema Hyperboree?“ (*Tuottar*). U njegovom lirskom svijetu „patriotizam je bolest“ i nijedna himna nije ništa više doli „spuštena željeznička rampa“ ispred koje stoji ukočen „dok voz ne prođe“. Za njegovu poeziju je malo reći da je *antiratna*, ona je i *antipatriotska*. „Patriotizam je najveća bolest. To je u stvari jedan dobroćudni tumor koji stalno teži da pređe u svoje prirodno, zloćudno stanje.“ [5]

Ipak, na riječi kao što su rat zaista ćemo rijetko nabasati u njegovom opusu, a i to obično u drugačijem kontekstu od onog koji bismo očekivali („krstaški ratovi“, „snimak

iz hladnog rata“ ili „ratni veterani“ iz nekog švedskog filma). Zato su dosta frekventne na primjer riječi: put, vrata, povratak, voda, šuma.

Izuzetna je njegova sposobnost kompresije. Put od izvora do ušća preći će u dva stiha: „Umij se zato u šaci slapa iz koje /će se malo pomalo izleći okean“ (*Padjelanta*).

Naziv ovih izabranih pjesama *Istinite priče* – primjeren je njegovom poetskom realizmu. Na prigovor da mu je poezija puna mraka, jednom prilikom je odgovorio: „Moja je poezija puna mraka i pesimizma jer pokušavam iskreno, izravno sagledati svijet. Samim time, ova poezija odražava realnu situaciju u svijetu danas, koja je upravo takva, mračna i pesimistična, ustvari nimalo drugačija nego u srednjem vijeku.“ [6]

U svom lirskom kosmosu bio je prinuđen suočiti se ne samo s ratnim ludilom i tragikom izbjeglištva, već i sa sveopćom degradacijom i debilizacijom ljudi u našoj nenasitnoj potrošačkoj civilizaciji. Ali sa opasnostima izvana stoje u potpunoj ravnoteži opasnosti iznutra: ljudska oholost i pohlepa su još jedna od velikih tema u njegovoj poeziji Autor se suptilno, ali vrlo kritično odnosi prema savremenoj kulturi gomilanja, potrošnje i nezasitosti. „Danas imamo gdje da spavamo i šta da čitamo / ali nismo ni izdaleka sretni kao nekad davno / kad smo bili nesretni, kad nismo imali ništa / – ni *moje* ni *tvoje*“ (*Mykena II*), kaže pjesnik podsjećajući na opasnost od začaranog kruga oholosti u koji tonemo kao u živi pijesak. Pohlepa je prepoznata i kao nešto trajno, transgeneracijsko, jer „entuzijazam pljačkaša faraonskih grobnica ne jenjava, a zvuk njihovih pijuka biva historijska konstanta.“ [7]

U mnogim pjesmama već naslov sugerira angažovanost (*Krstaški ratovi*, *Afganistan*, *Terorist*, *Priča sa zapadne strane*, *Priča sa istočne strane*). Laž je jedna od riječi koja je izborila status lajt-motiva u njegovom opusu: „Uzorni građani. Oni su isto nedužni sve dok laž, / ko električni osigurači, od preopterećenosti ne crkne.“ (*Krstaški ratovi*). Bolna je deziluzija znati da smo skloni da navijamo „za laži koje najžešće laju“ (*Priča sa istočne strane*) i da smo „gluvi pred onim što čujemo i slijepi pred onim što vidimo“ (*Afganistan*).

Od pljačkaša faraonskih grobnica koji krampaju „danonoćno s koljena na koljeno“ (*Faraon*), preko krstaških ratova u kojim dobri momci dobro ginu „za našu stvar / na bankovnim računima“ (*Krstaški ratovi*), do poziva na „odbrane *naših vrijednosti*“ (*Suđenje Guliveru II*), Pejić osvjetljava sa svih strana, iz svih uglova tu prastaru priču, jeftini džeparoški trik: dok se dvoje ćuškaju ostali članovi bande okupljenim promatračima kradu novčanike iz džepova. Upravo to što su te laži i manipulacije i na globalnom planu jednako jeftine predstavlja njegovu veliku frustraciju: „Ne shvatam kako nam uopšte uspijeva da o tome ništa ne znamo?“ (*Priča sa istočne strane*).

Iako je već odavno jasno da: „Jedno su Biblija / i njene barke, a nešto sasvim drugo / stvarni život…“ (*Potop*), to se mora ponavljati jer ljudi zaboravljaju. Što je stariji, Pejić se sve češće okreće Bogu ali ne da bi tražio utjehu ili oproštaj već da bi s mladalačkom odvažnošću ali bogatim iskustvom stao „goloruk pred lažnim bogovima“ (*Saint Columba*).

Iako mu priznaje da je genijalan: „Bog je genijalan!“, odmah daje do znanja da je

prozreo njegov trik: „Samog sebe je izmislio / i poturio gradu…“ (*Sarajevo, susret kod Loleka*). Za vjeru u Boga je našao zgodno poređenje sa šupljim tomovima knjiga, luksuzno opremljenim i sa zlatnim naslovima, koji stoje „u vitrinama salona namještaja“ (*Transsibirska željeznica*). A u pjesmi o odstrijelu jednog labuda kojem je dana primjerena pravna forma („po presudi gradskih otaca“) neće se ustručavati ni da mu otvoreno kaže: „Brukaš se, Bože!“ (*Labud*).

Tražeći preko oglasa zapušteno imanje na osami na jugu Švedske, koje bi sa suprugom kupili i preuredili po svojim zamislima, naišli su na zapuštenu crkvicu na prodaju. Iako im se svidjela nisu je kupili:

> „…Odustali
> smo iz sličnog razloga: ti iz straha da bi teško
> bilo sve one slijepe miševe deložirati a ja
> da bi dugo trebalo dok Bog iz nje sasvim
> ne izvjetri.“
> (*Crkva na prodaju*)

Ideologije i religije deformiraju, poezija oblikuje i stvara. Ona obnavlja sposobnost ljudskog percepiranja i promišljanja stvarnosti u ovom svijetu u kojem se stare dogme nasljeđuju ne kao nasljedne bolesti već kao boja kože.

Dok su u *Vazi za biljku krin* njegova „putovanja korak biljke u saksiji, nikojom snagom“ (*Pismo I*), nakon odlaska u emigraciju s lakoćom preskače „sa kontinenta na kontinent, / kao zelene žabe sa jednog na drugi list lokvanja“ (*Selidbe*), od novozelandskih plaža preko Tarfale u Laponiji, od New Yorka, preko beogradskog Kalemegdana, do Praga.

Pejić nije „sakupljač slika“, da upotrijebim izraz kojim je jednom prilikom Petr Hruška precizno dijagnosticirao ponajčešće nesretni spoj poezije i turizma. Za slikom se ne putuje, slika se čeka. O tome je pjesma *Kebnekaise* („uzalud sve te ekspedicije“… „taj prizor vrebam već osmu godinu“… „Sve ostalo je sreća“). Na putovanja ne odlazi u potrazi za slikama, smislom ili novim svjetovima. On samo obilazi svoje „umorne prijatelje“ (*Prijatelji u svemiru*). U svakom od gradova čije ime predstavlja naslov njegove pjesme ima svoje ljude: „Danas smo raštrkani po zemljama kao rakovi po fjordovima“ (*Geiranger II*).

U pjesmi *Ostrvo*, još iz prve polovine osamdesetih, anticipirao je svoj život. Ono „nisam stigao“ znači – kako je autor pisao svom češkom prevoditelju – „da nisam stigao nazad do zavičaja ali takođe da nisam stigao nigdje i nikud (ni vremenski ni prostorno) i ništa ostvario. To je kao jedna varijanta Odiseja ali sa obrnutim epilogom: on je stigao a ja nisam jer sam odabrao da ostanem na ostrvu izobilja i bezbjednosti, dakle odustao od vraćanja iz razloga ‘materijalne’ prirode. Sad kad pogledah tu pjesmu rado bih joj izmijenio zadnju rečenicu u: Sve je izgubljeno. Naime, ‘Sve sam izgubio’ je opis lične drame, dok ‘Sve je izgubljeno’ znači da niko više nema šanse.“

Za pjesmu *Gradačac iz zbirke Vaza za biljku krin*, nazvanu po gradiću iz sjeveroistočne Bosne u kojem se nalazi poznata kula, sjedište Husein-kapetana Gradaščevića, moglo bi se reći da je preteča svih onih pjesama naslovljenih po gradovima širom svijeta:

Štokholm, *Köln*, *Praha*, *New York*, *Queenstown*, *København*, *Chicago* i dr.). Ali i svijest o uzaludnosti putovanja nalazimo u prvoj zbirci: „Toliki put, toliko nestrpljenje a već smo i ovdje / bili“ (*Ljetnikovac*) još s početka osamdesetih, još prije nego što je bio bilo gdje, jer kraj svijeta se, kao i zalazak sunca, jasno vidi i iz Tuzle.

Svojevrsna putovanja predstavljaju i njegovi odlasci/bijegovi u prirodu. Posebno jake su one pjesme sa nordijskim imenima: *Kebnekaise*, *Kaitum*, *Padjelanta*, *Geiranger I*, *Geiranger II*, *Tarfala*, *Sarek*… Priroda, taj beskrajni izvor motiva, zauzima u njegovoj poetici posebno mjesto, a najbolja je nedirnuta priroda bez ljudi i Boga. Pjesmu *Tarfala* počinje stihom: „Ne volim nedirnutu prirodu kad se u nju upletu ljudske ruke…“, a završava: „Ne radujem se čudima prirode u koja su umiješani Božiji prsti“. Ili kako je to u svom prikazu *Hyperborea* primijetila Adisa Bašić: „Prisustvo čovjeka u prirodi je u Pejićevim pjesmama uglavnom prepoznato kao narušavanje sklada, čovjek je češće bahati uljez, izvor opasnosti ili pragmatični potrošač nego što je sastavni dio prirode.“ [8]

I kad se čini da od svijeta i ljudi bježi u najudaljenije nedirnute kutke prirode on se bavi aktualnim društvenim problemima. Možda upravo o čovjeku najviše govore njegove pjesme u kojim nema ljudi, u kojim je pjesnički subjekt sâm nad liticama, ispod vodopada, u dubokim sjevernim šumama, fjordovima, tamo gdje je moćna priroda potrošila ljude: „Potrošio je ljude u njima / Geiranger…“ (*Geiranger I*). Tamo gdje je sâm: na pašnjacima irvasa, iza glečera, na kraju svijeta, na mjestima čija nordijska imena zvuče tajanstveno i zastrašujuće… odatle ne može donijeti ništa drugo „osim spoznaje da živiš pogrešno i na pogrešnom mjestu“ (*Padjelanta*).

Međutim, kao da mu ni odlazak na kraj svijeta ne pruža dovoljnu distancu. Pejić će u nizu pjesama otići još dalje. Tek će mu pogled iz Apollo 17, tek kad je spazio planetu „Zemlju u grobnoj tišini mraka“ omogućiti da bude „dovoljno daleko / od samog sebe da bi jasno po prvi put vidio / ko sam. I gdje sam. I odakle sam.“ (*Apollo 17*). [9]

Njegov lirski subjekt je u stanju da se poistovjeti i sa majkom Zemljom, i da se iz pozicije Planete obrati ljudima i poruči im: „Kad se izujem i zakoračim u tamu svemira svi ćete bit na mome pogrebu“ (*Planeta*). I nakon svih tih putovanja moralo se stići i do Apokalipse: „U jednoj te istoj apokalipsi dvaput skončava svijet“, i prvo se ukida budućnost. „Druga je propast okrutnija ali pravedna jer će nas / izbrisati iz prošlosti…“. Propovjednici iz ove pjesme koji nas drže u poslušnosti, sikću na nas „sa govornica od hrastovine ko preko uspravljenih mrtvačkih sanduka“ (*Apokalipsa*).

Ljudskost i toplinu nalazi tamo gdje ih niko drugi ne bi tražio: „Ali dokle god pogled seže / i misao dopire najbliže mi je ono što je propalo: / vršanski prozori.“ Pjesmu *Vršani* napisao je uz ciklus fotografija *Vršanski prozori* Muje Grbića. Njena apokaliptična atmosfera je samo naizgled apstraktna – ona je u autorovom stilu usidrena u konkretne detalje. Vršani su napušteno selo iznad Tuzle iz kojeg su ljudi odeselili zbog eksploatacije ugljena.

Povratak, provjeravanje prošlosti, takođe je svojevrsna vrsta putovanja. O tome je niz pjesama *Balkan*, *Bosna*, *Tuzla*, *Vršani* i dr. Pitanje povratka je jedan od bitnih motiva u njegovom pjesničkom kosmosu. Čak i ako čovjek ne pamti: „Krv se sjeća“ (*Hyperborea I*).

Pitanje povratka u kontekstu izbjegličtva ima posebnu težinu. U jednoj od istinitih priča, naš pjesnik koji je samo jedan od milijuna onih koji su zauvijek napuštali svoj rodni grad u pjesmi lapidarno nazvanoj *Selidbe* govori o jednoj neočekivanoj vrsti straha: „strahovali smo da se ne udaljimo isuviše od onog / pred čim bježimo“, i na putu od zavičaja do Hyperboreje za koju ne zna da li postoji, primijećuje grbavo drveće „što, nagnuto nad rijekom / Torne, pušta korijenje“. Iako je tema egzodusa jedna je od najviše obrađivanih u historiji umjetnosti, malo gdje je slijepa čežnja izbjeglice za zavičajem tako precizno opisana kao u pjesmi *Losos*. Riba bi se vratila na svoje „rodno dno“ da slijepa svevideća ruka nije podigla hidrocentralu: „Zaboravna / je priroda kad božijoj ribi iz Ångermanälven / nije oduzela sjećanje na zavičaj te jednako / udara u beton i kidiše u nepoznato.“

I kao uvijek, Pejić će i u pitanju povratka otići još korak dalje. Ostavit će na stranu egzoduse i logore i okrenuti se užasu normalnog svakodnevnog života. Naime, kao jedan od najtežih povrataka može se pokazati povratak samom sebi: „Sretni su oni kojih se ovo ne tiče, čija tijela / uvijek nalaze put natrag, iz svakog zrcala“ (*Otkrića*).

Za fenomen za koji Petr Hruška koristi izraz „skupljači slika“, Pejić koristi nešto drugačiju formulaciju: „natankati patnju“:

> All Inclusive
>
> Rijetko, ali kad god se zadesim u prijestonici
> posjedim s književnicima Kraljevine. Potrošili
> su, vele, supstancu, nedostaje im inspiracije.
> Dvjesto malokrvnih godina nose kao prokletstvo.
> Prosto mi zavide što sam porijeklom iz srebrenih
> krajeva gdje i dan-danas pristižu transporti
> na gubilišta.
>
> Ipak sumnjaju u istinite priče, avet teretnog
> kamiona što istresa obuvene cipele na školsko
> dvorište. Najviše ih zbunjuju propupale vitice
> vrbe ive što, huškane vjetrom, šamaraju bijelim
> noktima uhapšenike…prije pucnja u potiljak!
>
> Ne volim kad izvoljevaju ali razumijem Kraljevine
> pisce kad putuju all inclusive u meke diktature
> na drugoj strani globusa da lično, na licu mjesta,
> za svoje špijunske romane i fantastične pjesme
> natankaju patnje.

Vaza za biljku krin pokazuje da su za stvaranje velike poezije dovoljne zavičajne slike i mirnodopski život. Iako su stihovi iz te zbirke nastali u jednom svijetu koji je davno iščezao do mene dopiru jasnije od žamora živih ljudi oko mene. Normalnom čovjeku je dovoljan i njegov vlastiti očaj. I umijeće. I ne mora ići tankovat na tuđoj patnji.

Ovo su stihovi koji pozivaju na stalnu budnost i to ne samo pred spoljnim opasnostima,

već i pred onim koje vrebaju u nama. Upozorava nas da se čuvamo „namjerne patnje i sračunatih ljubavi“. Iako zna da nas čeka dvostruki kraj, vlastita smrti i propast civlizacije, ukidanje budućnosti i ukidanje prošlosti, podsjeća čovjeka: „Nisi / izgubljen čak i ako si beskrajno nesretan / ukoliko slijediš vonj sjevernog jelena“. (*Sarek*)

Ne osjećam potrebu da Pejićev poetski svijet analiziram dalje i dublje, onako kako to čine kritičari. Bojim se da bi to bilo udaljavanje od suštine. Ja se s njegovom poezijom volim suočavati na drugi način, kao što sam mu onomad odgovorio pjesmom na rukopis *Trećeg života*:

> Iščitavajući Treći život [10]
>
> Bezbroj riječi, i još više zvijezda i drugih nebeskih
> tijela kruži oko nas, a, opet, u mojoj glavi
> iz riječi *kosmos*, kao iz crne rupe, zjapi praznina.
>
> Tragati za neuhvatljivim stihovima isto je što i slijediti
> sjaj davno ugašene zvijezde: slomljene grančice,
> ugažena trava, otisak kopita u međuplanetarnoj prašini…
>
> Na kraju već gotovo iščitanog *Trećeg života*, jasno je
> šta će biti, ali ne i ono što je bilo. Kao iz zasjede
> izranjaju riječi, opipljive poput slova iz knjige za slijepe.
> Osjećam ih kao miris tek utrnule svijeće.

Notes

1. – KRANJČEVIĆ, Silvije Strahimir: *Básně I*. Preveo Adolf Černý. Praha, J. Otto, 1911. 125 s.
   – KRANJČEVIĆ, Silvije Strahimir: *Básně II*. Preveo Adolf Černý. Praha, J. Otto, 1920. 128 s.
   – TAHMIŠČIĆ, Husein: *Možnost půlnoci*. Preveo Josef Hanzlík uz jezičku saradnju Jaroslave Janoušove. Praha,
   Odeon, 1969. 78 s.
   – DIZDAR, Mak: *Zápis o člověku*. Preveli Luděk Kubišta i Irena Wenigová. Praha, Odeon, 1980. 90 s.
   – OSTI, Josip: *Barbara a barbar. – Sarajevská kniha mrtvých. Výbor z básní.* Preveo Dušan Karpatský. Praha, Ivo
   Železný, 1995. 170 s.
   – VULETIĆ, Anđelko: *Křížovka ke čtení osudu*. Preveo Ivan Dorovský. Brno, Boskovice, Společnost Přátel

jižních Slovanů v nakl. Albert, 2001. 96 s.
– TONTIĆ, Stevan: *Sarajevský rukopis a jiné básně.* Preveli Ivan Dorovský i Ladislav Jurkovič. Brno,
Boskovice, Společnost Přátel jižních Slovanů v nakl. Albert, 2006. 75 s.
– ŠANTIĆ, Aleksa: *Svůj osud známe: vybrané básně. Výbor z básní.* (Dvojezično izdanje.) Preveli Luděk Kubišta
i Irena Wenigová. Praha, Luka Praha, 2011. 163, 162 s.
– PEJIĆ, Milorad. *Pravdivé příběhy: vybrané básně*. Preveo Jaroslav Šulc. Ostrava: Protimluv, 2020. 167 s. ↩

2. Adin Ljuca: Jedan bijeli dan. Prag, Samizdat, 2018, 50. ↩
3. Ivo Andrić: *Ex Ponto*. Zagreb, Književni jug, 1918, 108. ↩
4. *Hyperborea* je u originalu prvi put objavljena 2011. godine u Pragu u izdavačkoj kući Aula pjesnika i
izdavača
Bochdana Chlíbce. ↩
5. Enes Halilović: *Patriotizam je bolest. Razgovor s Miloradom Pejićem.* Eckermann. Web časopis za
književnost. Link. ↩
6. Maja Hrgović: *Poezija puna mraka. „Hyperboorea“ Milorada Pejića.* Link.
↩
7. Adisa Bašić: KNJIGA MJESECA: Milorad Pejić, *Hyperborea*. Link.
↩
8. Adisa Bašić: KNJIGA MJESECA: Milorad Pejić, *Hyperborea*. Link.
↩
9. Jiří Hrabal je prvi predstavio Pejića češkoj publici sa prijevodom pjesama: *Vožnja, Apollo 17, Tumač i*
Slovoslagar, koje nisu uvrštene u ovaj izbor. In: Tvar 4. 17 / 2007, 17. ↩
10. Adin Ljuca: *Stalaktit*. Tešanj, Centar za kulturu i obrazovanje, 2015. ↩

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.